

DINGUSI KRETINGA

Austerijos pastatas

Nuo įkūrimo Kretinga buvo medinis miestas, tik rotušė, pirklių namai ir prieglauda buvę mūriniai. Medinį miestą dažnai niokojo ugnis, todėl dvaro valdų šeimininku tapęs Vilniaus vyskupas, kunigaikštis Ignotas Jokūbas Masalskis 1771 metais parengtuose Kretingos grafystės valdymo nuostatuose nurodė, kad „Karolštato (taip XVII–XVIII amžiais vadinosi Kretinga, – aut.) miestas visas turi būti mūrinis“. Namus reikalauta statyti pagal projektus, suderintus su dvaro administracija. Manoma, kad dalį pastatų galėjo projektuoti architektas Laurynas Stuo-ka-Gucevičius, kuris 1793 metais parengė vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio namų Kretingoje brėžinius. Mūrinei statybai paspartinti vyskupas įsakė šalia senosios dvaro plytinės pastatyti dar vieną, kad „iš abiejų plytinių per metus mažiausiai būtų pagaminama 3 000 000 plytų“.

Pirmiausia mūrinius namus buvo įsakyta statyti prie Turgaus (dab. Rotušės) aikštės ir reprezentacinės to meto Bažnyčios gatvės, kuria dabar praeina Rotušės aikštės važiuojamoji dalis tarp prekybos centro „Maxima“ ir pranciškonų bažnyčios. Visuose keturiuose aikštės kampuose buvo planuojama išmūryti po dviaukštį namą. Pirmasis pastatas aikštės ir Bažnyčios gatvės kampe privalėjo būti baigtas per metus, t. y. 1771–1772 metais. Tai turėjusi būti „tvaringa austerija su įvažiavimu iš gatvės pusės“. Kitus namus aikštės kampuose planuota pastatyti 1773–1776 metais.

Taip tuometės Turgaus aikštės šiaurės vakariniame kampe, dabartinių kioskų priešais prekybos centrą „Maxima“ vietoje buvusioje posesijoje stovėjusį medinį namą XVIII amžiaus 8 dešimtmečio pirmoje pusėje pakeitė pirmasis naujos statybos mūrinis pastatas.

Jis buvo tinkuoto mūro, stačiakampio plano, link aikštės atsuktas ilguoju fasadu, dviejų aukštų, su mansardos tipo patalpomis palėpėje ir aukštu dvišlaičiu stogu. Nuo aikštės pusės namas turėjo du įėjimus: ties fasado viduriu pagrindiniame įėjime buvusios įrengtos vienvėrės stačiakampės durys, o kairėje fasado pusėje – vienvėrės segmentinės durys. Dar pora įėjimų turėjo būti iš kiemo pusės.

Pagrindinio fasado pirmame aukšte buvę 3 langai – du dešinėje pusėje ir vienas tarp įėjimų. Antrajame aukšte buvo 4 langai, o tarp jų, viduryje – durys į balkoną, kurį juosė mediniai, profiliuoti, kiauraraščiai turėklai. Siaurojo, link Bažnyčios gatvės atsukto fasado sienoje abiejuose aukštuose buvo įrengta po tris langus, o frontone – du langai ir pora švieslančių. Langų angos buvusios išdėstytos simetriškai, tradicinės, statmeno stačiakampio pavidalo, o abiejų švieslančių – trikampių.

Pastato sienos buvo išmūrytos iš raudonų plytų, išdegtų Kretingos dvaro plytinėje iš vietinio molio, išorėje ir viduje tinkuotos ir baltintos kalkėmis. Perdengimai buvę mediniai, plokštieji. Stogas – gegninės konstrukcijos, medinis, dengtas taip pat vietos amatininkų išdegtomis olandiško tipo čerpėmis.

Austerija buvo vadinami pagrindiniai miesto užvažiuojamieji nakvynės namai. Kitaip

Pastatas apie 1907 m. Fot. Paulina Mongirdaitė.

Pastatas apie 1930 m. Fot. Simonas Jurgis Simutis.

Pastatas apie 1936 m. Fot. Alfonsas Survila.

Pastato situacija Turgaus (Viešojoje, Rotušės) aikštėje apie 1939 m.

sakant, tai buvusi aukščiausios mo paslaugas vietos gyventojams ir miesto svečiams bei na-

kvynės paslaugas trumpam ar ilgesniam laikui mieste apsisto-

jusiems asmenims. Joje apsistodavo į Kretingą atvykę Prūsijos (Vokietijos) pirkliai, gyvendavo Rusijos imperijos pasienio sargybos Gargždų brigados karinės įgulos vyresnieji karininkai, vėliau patalpas nuomojosi valdinės ir privačios įstaigos.

Austerija buvo pastatyta dvaro lėšomis ir medžiagomis, todėl pastatas, kaip ir žemės sklypas, priklausė dvarui. Dvaro valdytojai jį nuomojo nuomininkams, kurie mokėjo dvaro ir miesto išdui činšą už žemės sklypą, mokėsi už pastato nuomą, gėralų mokėsi už prekybą svaigalais ir kt.

Nuo XIX amžiaus pabaigos–XX amžiaus pradžios pastatą iš Kretingos dvarininko Aleksandro Tiškevičiaus nuomojosi žydų kilmės verslininko Levino

(Levio) šeima, kuri, prasidėjus Lietuvos žemės reformai, namą su posesija išsipirko. Pastate buvo įrengtas šeimos butas, veikė savininko įsteigta smulki įmonė „Flora“, fasavusi vanilinį cukrų, gaminusi moterims lūpdažius. Kitas patalpas savininkai nuomojo.

Pirmajame aukšte iki 1936 metų veikė provizoriaus Stasio Ščefanavičiaus vaistinė „Naujoji aptieka“, vėliau perkelta į vakarinėje aikštės dalyje įsigytą namą, advokato Stasio Vaitkaus kontora, radijo aparatų ir dalių prekybos centras „Radio-elektrotechnika“, pirmojo Kretingos fotografo Alfonso Survilos fotoateljė „Meno fotografija“, privati parduotuvė, kepykla-arbatinė „Saulė“.

Antrajame aukšte 1930–1938

(Nukelta į 13 p.)

Austerijos pastatas

(Atkelta iš 5 p.)

metais buvo įsikūrusi Kretingos miesto savivaldybė ir burmistras. Vieną kambarį burmistras Tomas Dambrauskas užleido 1935 m. liepos 12 d. duris atvėrusiam Kretingos muziejui, kuris 1936 m. pradžioje buvo perkeltas į Kęstučio gatvę. Kol buvo įrenginėjamas Kęstu-

čio gatvėje pastatytas naujasis gaisrinės pastatas, savivaldybės išsinuomotose patalpose 1937–1938 metais veikė Kretingos savanorių ugniagesių komandos būstinė.

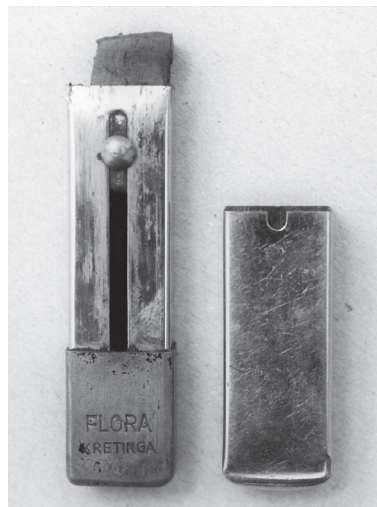
Mūsų dienų buvęs austerijos pastatas nesulaukė. Medinės jo konstrukcijos sudegė per 1941

metų birželio 26 dienos gaisrą. Apgriuvusios sienos dar ilgai riogsojo karo ir pokario metais, kol XX amžiaus 6 dešimtmetyje, tvarkant miesto griuvėsius, buvo nuardytos.

Julius KANARSKAS
Istorikas, Kretingos muziejus

Pastato vaizdas nuo pranciškonų bažnyčios bokšto apie 1930–1936 m.

Levio kosmetikos laboratorijoje „Flora“ pagaminti lūpdažiai. XX a. 3–4 deš.